TẠP CHÍ ĐIỆN TỬ
THƯƠNG HIỆU & CÔNG LUẬN

ĐBQH Lê Thanh Hoàn đề nghị quy định rõ về đối tượng có thể bị khởi kiện

11:59 29/05/2025

Sáng 29/5, tại Nhà Quốc hội, tiếp tục Chương trình Kỳ họp thứ 9, Quốc hội khóa XV, dưới sự chủ trì của Chủ tịch Quốc hội Trần Thanh Mẫn, Quốc hội thảo luận ở hội trường về dự thảo Nghị quyết của Quốc hội về việc thí điểm Viện Kiểm sát Nhân dân khởi kiện vụ án dân sự để bảo vệ quyền dân sự của các chủ thể là nhóm dễ bị tổn thương hoặc bảo vệ lợi ích công.

ĐBQH Lê Thanh Hoàn (Đoàn ĐBQH Thanh Hóa), Ủy viên chuyên trách Ủy ban Pháp luật và Tư pháp của Quốc hội tham gia góp ý tại kỳ họp

Tham gia góp ý, ĐBQH Lê Thanh Hoàn (Đoàn ĐBQH Thanh Hóa), Ủy viên chuyên trách Ủy ban Pháp luật và Tư pháp của Quốc hội bày tỏ sự tán thành về việc trình Quốc hội dự thảo Nghị quyết để thể chế hóa Kết luận số 120 của Bộ Chính trị, cũng như các nội dung trong báo cáo thẩm tra của Ủy ban Pháp luật và Tư pháp.

Ngoài các nội dung đại biểu đã phát biểu tại tổ về phạm vi điều chỉnh, thủ tục và chi phí tố tụng, đại biểu đề nghị cần tiếp tục làm rõ về đối tượng có thể bị khởi kiện để báo cáo với Quốc hội trước khi xem xét, thông qua.

Đại biểu cho rằng, kiện tụng vì lợi ích công cộng đã được phát triển từ học thuyết về lòng tin công cộng, bắt nguồn từ khái niệm "tài sản chung của công chúng" được quy định trong Luật La Mã. Có thể nói, lòng tin công cộng là phương tiện hiệu quả để công dân tìm kiếm sự hỗ trợ pháp lý trong các vấn đề quản lý tài nguyên, môi trường, quyền con người, quyền công dân và sự can thiệp của tư pháp được coi là một đặc điểm chính của học thuyết lợi ích công cộng.

Khái niệm lợi ích công cộng, mặc dù có vẻ đơn giản, nhưng về bản chất lại phức tạp và đa chiều. Nhìn chung, nó có thể được chia thành 2 loại:

Thứ nhất, lợi ích quốc gia bao gồm các ưu tiên chính trị, kinh tế, văn hóa và xã hội cần thiết cho sự ổn định và phát triển lâu dài của một quốc gia. Bất kỳ tác hại nào đối với các ưu tiên này đều cấu thành hành vi vi phạm lợi ích công cộng.

Thứ hai, lợi ích công cộng xã hội đề cập đến các lợi ích chung mà xã hội chia sẻ, bao gồm duy trì trật tự xã hội, bảo vệ quyền sống, quyền công dân và thúc đẩy công bằng và công lý.

Việc theo đuổi kiện tụng vì lợi ích công cộng diễn ra theo các thủ tục pháp lý khác nhau theo quy định của các quốc gia. Ở các quốc gia có Tòa án hiến pháp, lợi ích công cộng có thể được thực thi thông qua các khiếu nại về hiến pháp; ở một số quốc gia, không chỉ được đệ trình bởi một cơ quan công quyền mà còn bởi các hiệp hội hoặc cá nhân.

Ở các quốc gia khác, các công tố viên và các cơ quan chính phủ khác đóng vai trò quan trọng trong việc theo đuổi lợi ích công, thông qua các vụ kiện tập thể. Tại Trung Quốc thì chủ yếu là các kiểm sát viên, cùng với một số tổ chức xã hội, có thể đóng vai trò là nguyên đơn. Đồng thời cần lưu ý rằng, khuôn khổ pháp lý và thủ tục cũng có thể khác nhau, tùy thuộc vào mức độ rộng của định nghĩa về kiện tụng vì lợi ích công cộng và liệu nó liên quan đến kiện tụng chống lại chính phủ, chính quyền địa phương hay chống lại một thực thể tư nhân.

Tại Việt Nam, theo Điều 187 Bộ luật Tố tụng Dân sự năm 2015, chỉ giao thẩm quyền khởi kiện vụ án dân sự để bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp của người khác, lợi ích công cộng và lợi ích của Nhà nước đối với một số chủ thể là cơ quan, tổ chức nhất định trong lĩnh vực hôn nhân và gia đình, bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng, và thuộc lĩnh vực mà cơ quan, tổ chức phụ trách. Đối với cá

nhân thì chỉ có quyền có quyền khởi kiện vụ án hôn nhân và gia đình để bảo vệ quyền, lợi ích hợp pháp của người khác.

Trong Tờ trình tại trang 3, Viện Kiểm sát Nhân dân tối cao cũng nêu rõ bất cập: đó là do pháp luật hiện hành chưa quy định về cơ chế Viện Kiểm sát Nhân dân khởi kiện vụ án dân sự để bảo vệ quyền dân sự của các chủ thể là nhóm dễ bị tổn thương hoặc bảo vệ lợi ích công khi các cơ quan, tổ chức, cá nhân quy định tại Điều 187 Bộ luật Tố tụng dân sự không khởi kiện.

Tuy nhiên, thay bằng việc quy định thí điểm cho phép Viện Kiểm sát là một chủ thể mới để thực hiện quyền khởi kiện khi các chủ thể tại Điều 187 Bộ luật Tố tụng Dân sự không thực hiện quyền khởi kiện; thì dự thảo Nghị quyết đã quy định việc khởi kiện vì lợi ích công với phạm vi rộng.

Theo đó, lợi ích công là lợi ích công cộng, lợi ích của Nhà nước thuộc các lĩnh vực: Tài sản công, đầu tư công, đất đai, môi trường, tài nguyên khác, an toàn thực phẩm, dược phẩm, bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng. Nhưng điều quan trọng nhất thì chưa được xác định rõ, đó là các đối tượng có thể bị Viện Kiểm sát khởi kiện là ai? Cơ quan dân cử, cơ quan hành chính, đơn vị lực lượng vũ trang, thậm chí cả Tòa án có thể bị Viện kiểm sát khởi kiện hay không? Đây là câu hỏi cần được cơ quan chủ trì soạn thảo báo cáo rõ trước Quốc hội.

Trong khi tại Điều 4 Bộ luật Tố tụng Dân sự quy định: Tòa án không được từ chối giải quyết vụ việc dân sự vì lý do chưa có điều luật để áp dụng; điều này có thể trao thẩm quyền cho Viện Kiểm sát khởi kiện dân sự vì lợi ích công đối với bất kỳ cơ quan, tổ chức, cá nhân nào.

Trong khi cơ quan soạn thảo cung cấp kinh nghiệm của Trung Quốc về việc cho phép Viện Kiểm sát triển khai thí điểm tố tụng công ích tại một số địa phương với 2 nội dung khởi kiện là: Khởi kiện dân sự vì lợi ích công cộng tại Điều 1 và Khởi kiện hành chính vì lợi ích công cộng tại Điều 28 của Quy định về biện pháp thực hiện thí điểm kiểm sát tố tụng công ích.

Theo đó tại Điều 28 cho phép, Viện Kiểm sát nếu phát hiện cơ quan hành chính quản lý Nhà nước về bảo vệ tài nguyên, môi trường, sinh thái, bảo vệ tài sản nhà nước, quyền sử dụng đất đai đã thực hiện quyền hạn trái pháp luật hoặc không thực hiện, xâm phạm lợi ích công cộng của quốc gia, xã hội; công dân, pháp nhân hoặc tổ chức khác không khởi kiện hoặc không khởi kiện được vì không bị thiệt hại trực tiếp thì Viện Kiểm sát có thể khởi kiện vụ án hành chính vì lợi ích công cộng ra Tòa án.

Tuy nhiên, các nội dung thí điểm đã được Trung Quốc luật hóa vào năm 2017 và tách biệt thành 2 loại khởi kiện khác nhau tại Luật tố tụng Dân sự và Luật Tố tụng Hành chính. Và hiện tại, Viện Kiểm sát Trung Quốc thực hiện quyền khởi kiện vụ án hành chính đối với cơ quan hành chính trong các lĩnh vực như bảo vệ môi trường sinh thái và tài nguyên, an toàn thực phẩm và dược phẩm, bảo vệ tài sản nhà nước và việc chuyển nhượng quyền sử dụng đất mà xâm phạm lợi ích quốc gia hoặc lợi ích công cộng theo Điều 25 Luật Tố tụng Hành chính.

Còn đối với khởi kiện vụ án dân sự thì Viện Kiểm sát có thể khởi kiện ra Tòa án, với điều kiện không có cơ quan, tổ chức đã được pháp luật quy định thực hiện khởi kiện, đối với hành vi gây tổn hại đến môi trường sinh thái và tài nguyên, thực phẩm và dược phẩm xâm phạm đến quyền lợi của người tiêu dùng theo Điều 55 Luật tố tụng Dân sự.

Do đó, nếu thực sự ý định của cơ quan soạn thảo là cho phép Viện Kiểm sát khởi kiện vì lợi ích công đối với tất cả các cơ quan nhà nước thì đề nghị cần hết sức cân nhắc. Bởi vì ngay tại Trung Quốc, trong quá trình thực hiện đã cho thấy: Tỷ lệ khởi kiện hành chính vì lợi ích công cộng cũng không cao (và cũng chỉ đối với cơ quan hành chính mà không phải tất cả các cơ quan Nhà nước). Tại sao lại như vậy? đó là vì cả nguyên đơn và bị đơn đều là các thực thể nhà nước, có thể dẫn đến xung đột lợi ích và miễn cưỡng hành động, do đó, nếu một vụ kiện thành công có thể dẫn đến xung đột giữa các cơ quan nhà nước khác nhau và thậm chí gây ra các chuỗi vụ việc tương tự, cuối cùng làm suy yếu uy tín của Chính phủ, của chính quyền địa phương.

Chính vì thế, Viện kiểm sát Trung Quốc thường giải quyết thông qua các khuyến cáo và đàm phán với các cơ quan hành chính trước khi kiện tụng, tránh các vụ kiện bất cứ khi nào có thể, theo thống kê thực hiện nhiệm vụ trong năm 2023 của Viện Kiểm sát tối cao Trung Quốc cho thấy: Kiến nghị của Viện Kiểm sát trước khi khởi kiện gửi đến các cơ quan hành chính với tỷ lệ trả lời và chỉnh sửa là 99,1% và phần lớn các vấn đề có tác hại đến lợi ích công cộng đã được giải quyết trước khi khởi kiện.

Trên cơ sở kinh nghiệm nước ngoài cũng như các yếu tố chính trị, pháp lý và phù hợp với thực tiễn của Việt Nam, đề nghị quy định rõ về đối tượng có thể bị khởi kiện, nhưng không bao gồm cơ quan nhà nước, đơn vị lực lượng vũ trang và chỉ nên cho phép Viện Kiểm sát khởi kiện trong trường hợp các chủ thể quy định tại Điều 187, Bộ luật Tố tụng Dân sự không thực hiện quyền khởi kiện và không mở rộng quyền khởi kiện của Viện Kiểm sát trong trường hợp pháp luật chưa quy định cơ quan, tổ chức, cá nhân nào có quyền khởi kiện; tránh việc chồng chéo nhiệm vụ với các cơ quan điều tra, thanh tra, kiểm tra, cũng như cơ quan

hành chính các cấp.

Lê Huy